

FRANCISCO INAZIO LARDIZABAL-EN LAN ETA IDAZKIEZ EZA- GUTZEN EZTIREN BERRI ETA GAUZA BATZUK

Donostia, 1981-II-27

Jose Garmendia Arruebarrena

Lardizabal Zaldibin jaio zan 1806. urtean. Eta bertan il zan 1855.ean, berrogei ta bederatzi urterekiñ gibel ur beltzak zituala ta.

Euskaldun edestian oso ezaguna degu batez ere bere *Testamentu zar eta berriko Condaira* liburuarengatik. Ez orrenbeste bere eusko gramatika-rengatik. Gramatika onen oso ale gutxi gelditzen zaizkigu.

Bagiñekigun *Historia de san Miguel in Excelsis de Aralar* ere egin zuala, irarri ez bazuan ere. Belaustegik dionez, liburu lodi xamarra zan, eta garbian jarrita ta gertututa zeukan ateratzeko. Elizaren baimena ere bazeukan. Belaustegik berak dionez, Aralar'ko santutegia ezagutzeko oso aproposa zan: Berri asko ta oso jakingarriak zekarzkian. Ipui, esaera ta tradizio naastuak. Irakurtzeko oso atseingarria izango zan ba.

Belaustegi onek “de otras obritas de menor importancia como son novenas, devocionarios, etc., pues son bien conocidas del público”, itzegiten du.

Beste batek *Maria Santisimaren amodio ederraren novena* aipatzen du, 65 orri zituana.

Gaur lan auen arrastorik ere ez daukagu. Baiñan badakigu Lardizabal oso langillea izan zala, garai artako asko idatzi zuala. Batez ere aiñ gazterik iltzeko. Akino'ko san Tomas'en urteekiñ ain zuzen.

Gipuzkoako Batzar Nagusien agiriak oso aberatsak dira kondaira eza-gutzeko ta orduko berriak jakiteko. Beroien bidez, ezagutzen ditugu Lardizabal'en beste lan batzuk. Orduan argitaratu etziranak, eta galdu egiñ ziranak.

Onela, Lardizabal il baiño bi urtez aurretik, 1853.ean, uztaren 2'tik 8'ra, Arrasaten egin ziran Batzar Nagusien agirietan, auxe irakurtzen degu:

“La Junta se enteró con agrado del estado de adelantamiento en que se encontraban las obras que por encargo de la Provincia estaba trabajando el sr. d. Francisco Ignacio Lardizabal, presbitero beneficiado de la iglesia parroquial de Zaldibia, sobre la lengua bascongada; por cuya razón y para que le

servíese de estímulo en la continuación de sus tareas literarias, acordó que se le diera a entender la satisfacción con que se había llegado a saber el famoso empeño con que se dedicaba al estudio de la lengua vascongada con el objeto de escribir una gramática, un diccionario doble y una obra que sirviera de texto para la traducción del vascuence al castellano, no dudamos que continuará con aquella constancia que la Provincia se prometía de su celo y claro talento”.

Ortaz, Lardizabal'ek aldundegitik artu zituan aginduak iru ziran:

1) Gramatika bat. 2) Biko itztegi bat. Eta 3) Euskera erderara itzulzeko balioko zuan liburu-idazki bat.

Agiriak dionez, lan auek oso aurreratuak zeuden 1855.ean, eta Lardizabal'ek berak lanak zuzentzen zituala gramatika irarritzen ari ziran. Beste bi liburu ta lanen berririk ez genduan. Nun galdu ote ziran? Seguru asko, Lardizabal'en anaia, José María, berau ere apaiza, 1894.ean il zanean, erre ziran ainbeste paper artean izkutatu ziran. Erreketa au, andik urte batzutara, gizaldi onen asieran gertatu bazan ere.

Garai ontako paper ta agiriak aztertuaz, orduko Gipuzkoako Aldundegiak euskerarentzako zeukan zaletasun eta maitetasuna, nabarmendu izan det. Baita ere gogoan euki ditzagun Iztueta, Iturriaga ta beste askori aldundegiak egin zizkien agindu ta eskeak. Naiz eta gerra ta eragozpen askoren denborak izan, 1825'tik 1850'ra dijoan garaia, euskerarentzako benetan urrezko urteak dira.

Ordun Aldundegiko idazkaria zan, Ramon Guerecax, Lardizabal'en euskal gramatikari jarri zion itz aurrean, Lardizabal'en eriotzak zulo aundia utzi zuala dio:

“Un gran vacío entre los aficionados a esta clase de obras y causando un profundo dolor a los muchos amigos que tenía en el país y que le apreciaban sobre manera por su bello carácter y por los raros conocimientos que poseía en su lengua nativa”.

1856-1857 foru urtean, Deva errixkan egin ziran lege zarren Biltzarre Nagusietako agiritan, berdiñ-berdiñezko on-nai ta maitasun itzak arkitzen ditugu, 22. orrian, sarrera ta irteera atalean. Ala dio:

“Id. a los herederos del finado D. Francisco de Lardizabal, presbítero beneficiado que fue de la iglesia parroquial de Zaldibia, como una muestra de reconocimiento al mérito que contrajo, dando a luz la gramática bascongada y compendio de la Historia Sagrada en vascuence. 4.000 reales vellón.”

“Id. a don Ignacio Ramón Baroja por la impresión de dicha gramática bascongada. 5.000 reales vellón.”

“Id. a don Andrés Gorosabel, impresor de esta Diputación por los jornales de dos auxiliares empleados durante cien días en la impresión de dicha

Historia Sagrada, escrita en vascuence por don Francisco Ignacio Lardizabal, con inclusión Rs. vn. 1000 por via de gratificación al mismo impresor 3.000 reales vellón.”

Orduan, liburuak argitaratzeko laguntzarik emateko oiturarik etzala gogoan artzen baldin badegu, gauza auetatik errex konturako gera Inazio Lardizabal'enganako zegon ongi nai ta maitasunaz.